

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
менеджменту та бізнесу
Протокол № 1 від 25.08.2023 р.

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ТЕОРІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань **07 «Управління та адміністрування»**
Спеціальність **076 «Підприємництво та торгівля»**
Освітній рівень **перший (бакалаврський)**
Освітня програма **«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»**

Статус дисципліни **обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробники:
к.е.н., доцент

Інна ГРУЗИНА

к.е.н., доцент

Ірина КІНАС

д.е.н., професор

Ганна ЧЕРНОІВАНОВА

к.е.н., доцент

Оксана НЕЧИПОРУК

Завідувач кафедри
менеджменту та бізнесу

Тетяна ЛЕПЕЙКО

Гарант програми

Аліна ЛИТВИНЕНКО

Харків
2023

ВСТУП

Однією з найскладніших проблем у свідомій діяльності людини є управління системами, в які людина входить як ключовий компонент організаційних систем. Організаційні чинники відігравали домінуючу роль у суспільстві в усі часи і в культурі всіх народів. Організаційна теорія покликана дати ключ до засвоєння закономірностей і принципів побудови організаційних систем, зробити їх зрозумілими з точки зору внутрішньої структури та механізму функціонування. Особливе значення це має для сучасних вітчизняних організацій, становище яких у ринковій економіці докорінно змінилося. Тепер організація повинна сформулювати власні цілі та завдання, розробити стратегію і тактику розвитку, знайти необхідні матеріальні та кадрові ресурси для реалізації поставлених завдань, прийняти рішення про створення, злиття та ліквідацію підрозділів, відділів і філій, реструктуризацію уряду. Це призводить до розширення обсягу робіт, що входять у сферу діяльності менеджера, ускладнення процесу їх виконання.

Метою навчальної дисципліни «Теорія організації» є формування сучасного, заснованого на системному підході, світогляду щодо створення, функціонування та управління організацією.

Завданнями дисципліни є:

розкрити сутність і зміст теорії організації, основні методологічні принципи;

вивчити основні організаційні теорії та моделі;

вивчити сутність організації, її структуру, складові;

визначати сутність організаційного процесу, суб'єкт та об'єкт організаційної діяльності;

розуміти особливості організації як системи та суспільства, визначати відмінності та подібні аспекти;

оцінити вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на організацію.

Об'єктом дисципліни є процес функціонування організації.

Предметом навчальної дисципліни є теоретико-методологічні підходи до організації дослідження та управління.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH 7	ЗК8, ЗК10, СК7
PH 11	ЗК2, ЗК10, СК1, СК9
PH 13	ЗК7, СК3
PH 17	ЗК8, СК7

де, ЗК2. Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.

ЗК7. Здатність працювати в команді.

ЗК8. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК10. Здатність діяти відповідально та свідомо.

СК1. Критичне осмислення теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності.

СК3. Здатність здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів ринкових відносин.

СК7. Здатність визначати і виконувати професійні завдання з організації діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.

СК9. Здатність до організації зовнішньоекономічної діяльності підприємницьких, торговельних і біржових структур..

РН7. Демонструвати підприємливість в різних напрямках професійної діяльності та брати відповідальність за результати.

РН11. Демонструвати базові й структуровані знання у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності для подальшого використання на практиці.

РН13. Використовувати знання форм взаємодії суб'єктів ринкових відносин для забезпечення діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.

РН17. Вміти вирішувати професійні завдання з організації діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур і розв'язувати проблеми у кризових ситуаціях з урахуванням зовнішніх та внутрішніх впливів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна теорія організації

Тема 1. Сутність, мета і завдання теорії організації.

1.1. Сутність, мета і завдання теорії організації.

Теорія організації як наука та її місце в системі наукових знань. Еволюція теорії організації. Аспекти розгляду теорії організації. Фундаментальні ідеї теорії організації. Сучасна теорія організації.

1.2. Організація як об'єкт, суб'єкт і процес.

Ознаки організації. Закони організації. Принципи організації. Моделі організації. Етапи розвитку організації. Життєвий цикл організації.

Тема 2. Основні організаційні теорії та моделі

2.1. Основні організаційні теорії.

Класична організаційна теорія. Некласична організаційна теорія. Системна організаційна теорія. Неомодерністська організаційна теорія. Теорія інститутів та інституційних змін.

2.2. Базові моделі організації.

Сучасна організаційна парадигма. Нова концепція організації.

Тема 3. Сутність організаційного процесу

3.1. Сутність організаційної діяльності.

Суб'єкти та об'єкти організаційної діяльності. Характеристика підходів до вивчення організації як процесу. Кібернетичний підхід в теорії організації.

3.2. Теоретичні основи сучасного менеджменту.

Фундаментальні принципи менеджменту. Оптимізація управління. Задачі оптимального управління. Етапи процесу оптимізації.

3.3. Види методів управління.

Програмно-цільовий метод управління. Ціннісно-орієнтований метод управління.

Змістовий модуль 2. Функціонування та розвиток організації

Тема 4. Функціонування організації як системи

4.1. Формування системних понять.

Типи систем: цілісні - системи, в яких елементи не можуть існувати ізольовано один від одного; узагальнені - системи, якість яких дорівнює сумі властивостей її елементів, взятих ізольовано один від одного.

4.2. Системний підхід та його застосування в управлінні організацією.

Принципи системного підходу. Характеристики системи. Поняття про відкриті та закриті системи.

4.3. Основні властивості систем.

Властивості, що характеризують зв'язок системи із зовнішнім середовищем. Властивості, що характеризують методологію цілепокладання системи. Властивості, що характеризують параметри функціонування системи. Класифікація систем.

Тема 5. Функціонування організації як суспільства

5.1. Загальні ознаки соціальної організації.

Соціальна система. Компоненти соціальної системи. Керована підсистема. Керуюча підсистема. Колектив. Формальні та неформальні організації.

5.2. Механізми регулювання в соціальних системах.

Самоврядування. Принципи самоврядування. Організаційний порядок.

Тема 6. Зовнішнє та внутрішнє середовище організації

6.1. Внутрішнє середовище організації.

Сутність внутрішнього середовища організації. Внутрішні змінні.

6.2. Зовнішнє середовище організації.

Завдання стратегічного управління. Зовнішнє середовище в стратегічному управлінні. Складові макросередовища. Суб'єкти конкурентного середовища. Аналіз ринку праці. Методи дослідження зовнішнього середовища. PEST-аналіз.

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 Завдання 1	Виконання теоретичних завдань щодо розуміння сутності основних категорій теорії організації на підставі аналізу та узагальнення інформаційних джерел; Ділова ситуація: дія закону синергії та його вплив на ефективність діяльності організації
Тема 2 Завдання 2	Семінар-дискусія за основними питаннями теми 2
Тема 3 Завдання 3	Ділова ситуація: організаційний процес в різних типах організацій
Тема 4 Завдання 4	Вирішення практичних завдань щодо визначення системних особливостей організацій; Вирішення практичних завдань щодо визначення різних типів організаційних систем
Тема 5 Завдання 5	Вирішення практичних завдань щодо оцінки впливу мінливих явищ і процесів на соціальну організацію; Ділова ситуація: особливості функціонування організацій у різних країнах
Тема 6 Завдання 6	Вирішення практичних завдань щодо опису зовнішнього середовища конкретного підприємства або організації

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1	Підготовка до виконання теоретичних завдань, пошук інформації з літературних джерел та ресурсів мережі Інтернет
Тема 1	Вирішення практичних завдань щодо формулювання правил реалізації основних функцій управління у сучасній управлінській діяльності
Тема 2	Підготовка до Експрес контрольної роботи
Тема 2	Підготовка до семінару-дискусії, пошук інформації з літературних джерел та ресурсів мережі Інтернет
Тема 3	Виконання завдань щодо організації роботи в різних

	типах організацій
Тема 3	Підготовка до контрольної роботи
Тема 4	Виконання практичних завдань щодо виявлення основних ознак організації як системи
Тема 4	Виконання практичних завдань щодо виявлення переваг та недоліків різних типів організаційних систем
Тема 5	Підготовка до презентації результатів виконання практичного завдання
Тема 5	Виконання практичних завдань щодо напрямів оптимізації процесу функціонування сучасних українських організацій
Тема 6	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою
Тема 6	Повторення матеріалів змістового модуля 2 Підготовка до контрольної роботи

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1), проблемна лекція (Теми 3, 4, 5, 6), лекція-провокація (Тема 2)).

Наочні (демонстрація (Теми 1 – 6)).

Практичні (практична робота (Теми 1 – 6), ділова-ситуація (Теми 1, 3, 5), дискусія (Тема 2)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти (екзамен).

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту). Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: компетентісно-орієнтоване завдання за темами (25 балів), модульні контрольні роботи (30 балів), експрес-тест (5 балів).

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені

Семена Кузнеця

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність «Менеджмент»

Освітньо-професійна програма «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Навчальна дисципліна «Теорія організації»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

Завдання 1 (тестове). (10 балів)

1. Тектологія:

а) вважає, що фактори мінливого середовища є основними рушійними силами розвитку організації

б) перша версія загальної теорії систем

в) загальна теорія організації

г) розглядала організацію як процес постійної трансформації

2. Класична організаційна теорія:

а) передбачає делегування повноважень і відповідальності

- б) базується на групуванні робіт за секторами та відділами
- в) фокусується на головному елементі організації - персоналі
- г) спрямовує на підвищення ефективності організації на основі мотивації

3. Фундаментальні категорії природознавства:

- а) підсистема
- б) ціле
- в) елементи
- г) зв'язки між елементами

4. Соціальні організації:

а) це фірми, фінансові установи та інші, які працюють в умовах ринкових відносин

б) це певна впорядкованість взаємодіючих індивідів, їх груп, процесів, яка утворює інтегративні властивості, що не притаманні складовим компонентам

5. Офіційні організації:

а) створюються для вирішення конкретних виробничих, економічних завдань, їхня діяльність регламентується нормативними актами

б) є сукупністю неофіційних контактів між людьми, які переслідують свої особисті цілі, що не оформлені юридично

6. Властивостями, що характеризують природу і складність системи, є:

- а) виникнення системи
- б) складність структури системи
- в) вертикальна цілісність системи
- г) ступінь незалежності системи
- д) ієрархічність системи

7. Управлінське анкетування:

а) певна робота або серія робіт, які повинні бути виконані певним чином у визначені терміни, що вимагає великої кількості матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів

- б) метод діагностики внутрішніх проблем
- в) метод дослідження внутрішнього середовища організації

8. Згідно з теорією інститутів та інституційних змін, ринок - це структура, яка включає в себе:

- а) закони
- б) різні структури
- в) правила та кодекси поведінки
- г) типи відносин

9. Основним принципом функціонування організації є:

- а) розгляд сукупності елементів системи як єдиного цілого
- б) максимальна ефективність системи

10. До мікросередовища організації належать:

- а) конкурентів
- б) соціальну складову

- в) клієнтів
- г) ринок праці
- е) політична складова

Завдання 2 (діагностичне). (12 балів)

Вкажіть у таблиці прізвища авторів, які зробили внесок у розвиток теорії організації. Поясніть зміст кожної з теорій.

Таблиця 1

Автори теорій організацій

Автор теорії	Назва теорії (концепції)
	Адміністративна теорія
	Теорія організаційного потенціалу
	Теорія інституцій та інституційних змін

Завдання 3 (евристичне). (18 балів)

Опишіть середовище, в якому працює туристична фірма. Визначте фактори прямого та непрямого впливу. Заповніть таблицю. Необхідно дослідити їх повний вплив, коли "негативний фактор" стає позитивним і навпаки. Слід дослідити зміни в декількох елементах системи.

Таблиця 2

Характеристика зовнішнього середовища

Фактори зовнішнього середовища	Зміст фактора	Вплив на систему
Фактори зовнішнього середовища прямого впливу		
Фактори зовнішнього середовища непрямого впливу		
.....		

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту та бізнесу протокол № від «_»__20__р

Екзаменатор

к.е.н., доцент Ірина КІНАС

Зав. кафедрою

д.е.н., професор Тетяна ЛЕПЕЙКО

Критерії оцінювання

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення кожного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1 (тестові). (10 балів)

За кожну правильну відповідь - 1 бал.

Завдання 2 (діагностичне). (12 балів)

10 - 12 балів ставиться за повне засвоєння програмного матеріалу та вміння орієнтуватися в ньому, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань. При виконанні завдання студент повинен зробити правильні висновки щодо запропонованої ситуації. Виконання завдання повинно бути охайним.

6 - 8 балів ставиться за правильно виконане завдання, але у випадку неправильно сформульованих висновків та не сформульованих рекомендацій щодо вдосконалення проблеми.

3 - 5 балів ставиться за часткове вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань.

0 - 2 балів ставиться, коли завдання не виконано або виконано неправильно.

Завдання 3 (евристичне). (18 балів)

16 - 18 балів виставляється за повне засвоєння програмного матеріалу та вміння орієнтуватися в ньому, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань. При виконанні завдання студент повинен зробити правильні висновки щодо запропонованої ситуації. Виконання завдання повинно бути охайним.

13 - 15 балів ставиться за повне засвоєння програмного матеріалу та вміння орієнтуватися в ньому, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань. Допускаються незначні помилки у формулюванні висновків та рекомендацій щодо запропонованої ситуації. Виконання завдання має бути охайним.

10 - 12 балів ставиться за повне засвоєння програмного матеріалу та вміння орієнтуватися в ньому, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань, але у разі неправильно сформульованих висновків та рекомендацій щодо вирішення проблеми.

6 - 8 балів ставиться за правильно виконане завдання, з використанням типового алгоритму, але за відсутності висновків та рекомендацій щодо вирішення проблеми.

3 - 5 балів ставиться за часткове вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань.

0 - 2 балів ставиться, коли завдання не виконано або виконано неправильно.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Теорія управління [Електронний ресурс] : навчальний посібник / І.А. Грузіна, І.О. Кінас, І.М. Перерва [та ін.]; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електрон. текстові дан. (1,25 МБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 137 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27798>.

2. Менеджмент [Електронний ресурс] : навчально-практичний посібник для самостійного вивчення дисципліни у схемах, таблицях, тестах та завданнях / М. В. Афанасьєв, І. Я. Іпполітова, В. В. Ушкальов, І. Г. Муренець; за заг. ред. В. В. Ушкальова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 392 с. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26540>.

Додаткова

3. Грузіна І. А. Розвиток наукових підходів до дослідження організації / І. А. Грузіна // Бізнес Інформ. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. – №2. – С. 132 – 139. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-2-132-139>. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27651>

4. Gruzina I. A., Pererva I. M. Generalization of scientific views on the interpretation of the essence and content of the concept «organization» / I. A. Gruzina, I. M. Pererva // Інноваційна економіка. – 2022. – № 1. – С. 44 – 51. – Режим доступу: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/887>. DOI: 10.37332/2309-1533.2022.1.6 URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29513>

5. Gruzina I., Pererva I. Assessment of the influence of factors on the formation of the management structure of a competent organization / I. Gruzina, I. Pererva // Development management. – 2023. – 21(3). – P. 21-31. DOI: <https://doi.org/10.57111/devt/3.2023.21> URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30217>

6. Gulick L. Management Is a Science / L. Gulick // Academy of Management Journal. – 1965. – Vol. 8, № 1. – P. 7 – 13.

7. Herzberg F. The Motivation of Work / F. Herzberg, B. Maunsner, B. Snyderman. – N. Y.: Wiley, 1959. – 276 p.

8. Lawrence P. Developing Organizations: Diagnosis and Action / P. Lawrence, J. Lorsch. – Reading, Mass: Addison-Wesley, 1969. – 70 p.

9. Matteson M. Management and Organizational Behavior Classics / M. Matteson, J. Ivancevich. – N. Y.: McGraw-Hill companies, 1996. – 456 p.

10. Maslow A. A Theory of Human Motivation / M. Abraham // Psychological Review. – 1943. – №50. – P. 370 – 396.

11. Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization / E. Mayo. – Boston: Graduate School Administration, Harvard University, 1946. – 318 p.

Інформаційні ресурси

12. ЛігаБізнесІнформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.liga.net .

13. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nau.kiev.ua .

14. Українське право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrpravo.com .